

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. П.С. Кузьмин "Интеллектуальные системы учета электроэнергии: эмпирический анализ факторов восприятия технологии // СРРМ. 2021. №1.
2. И.Ферова, "Управление финансовой устойчивостью и финансовыми результатами," 2013.
3. Богомолова, О. Ю. "Влияние мотивационно-ценностной направленности студентов на готовность к будущей профессиональной деятельности." Образование личности 3-4 (2020): 86-93.
4. Белякова, С.А. "Необходимость изменений профессиограммы учителя: постановка проблемы." психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. 2017.
5. Стецюнич Ю.Н. Знание особенностей финансирования образовательных учреждений в современных условиях как необходимость эффективного управления // Царскосельские чтения. 2015. №XIX.
6. Абанкина, И. В., Е. В. Савицкая. "Бюджетное финансирование образовательных учреждений: структура и источники денежных средств." Дагестан 6 (2012): 9.
7. Becker, Gary S., and Richard A. Posner. *Uncommon sense: economic insights, from marriage to terrorism*. University of Chicago Press, 2009.
8. O'lmasov A., Vahobov A. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik-T.: TDIU. 2014 409-bet.
9. Malikov T., Haydarov N. Davlat byudjeti. O'quv qo'llanma / Toshkent Moliya instituti. -T.: "Iqtisod-moliya", 2007. 84-bet.
10. Б. Юсупов, "Ўзбекистонда инновацион фаолиятни ривожлантиришда кичик тадбиркорлик имкониятларидан фойдаланиш," pp. 1-5, 2018.
11. Е.О. Гаспарович "Корпоративная культура и социальная ответственность: диагностика, планирование, развитие: учебно-методическое пособие: в 2 частях: Часть 1." (2019).
12. Е.Н.Мельников, "Критический анализ моделей управления денежным потоком," АУДИТ И ФИНАНСОВЫЙ АНАЛИЗ, no. 4'2011, pp. 0-5, 2011
13. О. Н. Мельников, В. Г. Ларионов, and Н. А. Ганькин, "Основные Этапы Инновационного Развития Организации Производства С Позиций Динамики Использования Принципов Бережливого Производства," Russ. J. Innov. Econ., vol. 6,

**ХУДУД МОЛИЯВИЙ ИМКОНИЯТЛАРИНИ МАХСУС ИҚТИСОДИЙ
ЗОНАЛАР ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ
ОМИЛЛАРИ ХУСУСИДА**

Ахмадалиев Аъзамжон Абдулвоҳидович -
Наманган муҳандислик-технология
институтини мустақил изланувчиси

 https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a58

Аннотация. Мақолада ҳудудлар молиявий имкониятлари шаклланиши ва мустақамланишида давлатнинг эркин иқтисодий зоналарни ривожлантириш сиёсати вазифалари самарали ижросининг аҳамияти, вазифалари, омиллари ва ҳозирги замон муаммоларини ёритишга ҳаракат қилинган. Ҳудуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантиришга оид жаҳон амалиёти ва мазкур механизмга ҳос замонавий трендлар тажрибаларини ўзлаштириш асосида унинг самарали восита ва усулларини қўллаш хусусиятлари ва вазифалари баён этилган. Ўзбекистон Республикасининг 2030 йилгача ижтимоий-иқтисодий ривожланиш истиқболларида ҳудуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантириш йўналишлари асослаб берилган.

Калит сўзлар: ҳудуд иқтисодиёти, ҳудуд иқтисодиётининг барқарор ривожланиш омиллари, ҳудуд молиявий имконияти, махсус иқтисодий зоналар, эркин иқтисодий зоналар, эркин иқтисодий зоналар фаоллиги, ҳудудлар молиявий имкониятларини ривожлантириш омиллари.

**О ФАКТОРАХ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ РЕГИОНА ПУТЁМ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ АКТИВНОСТИ ОСОБЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН**

Ахмадалиев Аъзамжон Абдулвоҳидович -
соискатель Наманганского инженерно-
технологического института

Аннотация. В статье делается попытка осветить важность, задачи, факторы и современные проблемы эффективной реализации государственной политики развития особых экономических зон в формировании и укреплении финансового потенциала регионов. Особенности и цели применения его эффективных инструментов и методов основаны на мировом опыте развития финансового потенциала региона на основе обеспечения деятельности особых экономических зон и опыте современных тенденций, характерных для данного механизма. Обоснованы направления развития финансового потенциала региона в перспективе социально-экономического развития Республики Узбекистан до 2030 года на основе обеспечения деятельности особых экономических зон.

Ключевые слова: региональная экономика, факторы устойчивого развития региональной экономики, финансовый потенциал региона, особые экономические зоны, свободные экономические зоны, деятельность особых экономических зон, факторы развития финансовых возможностей регионов.

ON THE FACTORS OF THE REGION'S FINANCIAL OPPORTUNITIES DEVELOPMENT BY ENSURING THE ACTIVITY OF THE FREE ECONOMIC ZONES

*Axmadaliyev A'zamjon Abdulvoxidovich -
Researcher of the Namangan Institute
of Engineering and Technology*

Abstract. The article attempts to highlight the importance, tasks, factors and modern problems of effective implementation of the state policy for the development of special economic zones in the formation and strengthening of the financial potential of the regions. Features and objectives of the application of its effective tools and methods are based on the world experience in the development of the financial potential of the region on the basis of ensuring the operation of special economic zones and the experience of modern trends characteristic of this mechanism. The directions for the development of the financial potential of the region in the perspective of the socio-economic development of the Republic of Uzbekistan until 2030 on the basis of ensuring the operation of special economic zones are substantiated.

Key words: regional economy, factors of sustainable development of the regional economy, the financial potential of the region, special economic zones, free economic zones, the activity of free economic zones, factors of the development of the financial capabilities of the regions.

Кириш. Жаҳонда махсус иқтисодий зоналарни ташкил қилиш, уларнинг самарадорлигини ошириш, инвестицияларни кенг жалб қилиш устувор йўналишга айланмоқда. Халқаро ташкилотлар маълумотларига кўра, “дунёда 3,5 мингдан зиёд махсус иқтисодий зоналар бўлиб, улар 140 мамлакатда жойлашган. Бутун дунёдаги эркин иқтисодий зоналарда 70 миллионга яқин инсонлар меҳнат қилади” [1]. Ҳозирда ва келажакда махсус иқтисодий зоналар мамлакат инвестицион салоҳиятини ошириш, янги инновацион технологияларни қўллаш, илғор менежмент тизимига ўтиш орқали мазкур ҳудуд молиявий имкониятларини оширишнинг ўзига хос шакли бўлиб қолади.

Жаҳонда махсус иқтисодий зоналар минтақа иқтисодиётининг барқарор ривожланиш омилига айлангани сабабли уларни оптимал жойлаштириш ва самарали бошқаришга йўналтирилган илмий изланишларга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу борада махсус иқтисодий зоналарнинг ҳудудлар молиясини самарали бошқаришдаги ролини ошириш, ҳудуд молиявий имкониятларини оширишда инвестицияларни мақсадли жалб этиш, экспорт салоҳиятини ошириш, келажакда минтақа иқтисодиётига таъсирини баҳолаш услубиятини такомиллаштириш бўйича тадқиқотларга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Янги Ўзбекистонни барпо этиш жараёнида минтақаларнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминлаш, жумладан, саноат тармоқларини ривожлантириш ва маҳаллий минерал-хомашё ресурслар негизда юқори қўшимча қийматли маҳсулотлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйишга алоҳида эътибор берилмоқда. “Биз иқтисодиётимизга сармоя киритишга интиладиган инвесторлар учун ҳудудлар ва тармоқлар бўйича инвестиция лойиҳаларини пухта шакллантира олсак, бу масалада ижобий натижага эришиш мумкин. Бу борада махсус иқтисодий зоналарда бизнес субъектларини жойлашти-

риш, уларга имтиёз ва преференциялар беришни ташкилий ва ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш лозим” [2].

Бундан келиб чиққан ҳолда, жумладан, махсус иқтисодий зоналар фаолияти самарадорлигини ошириш, рақобатдош маҳсулотлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш, янги иш ўринлари яратиш асосида ҳудуд молиявий имкониятларини эркин иқтисодий зоналар фаолигини таъминлаш асосида ривожлантиришга йўналтирилган тадқиқотларни кенг йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ.

Иқтисодий ўсишни таъминлаш учун 2030 йилгача капитал қўйилмалар ҳажмларини 3,1 баравар, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни 7,0 баравар кўпайтириш талаб этилади. Бунда минтақаларнинг моддий-техник ва молиявий базасини мустаҳкамлаш, сермаҳсул иш ўринлари ташкил этилишини ва маҳаллий аҳоли даромадлари ошишини таъминлайдиган инфратузилмавий, ишлаб чиқариш ва ижтимоий лойиҳаларни амалга ошириш учун маҳаллий ресурслар ва имкониятларни жадал сафарбар қилиш йўли билан минтақавий омилдан самарали фойдаланишга урғу берилади.

Бунда саноат ишлаб чиқаришларини самарали ривожлантириш ва жойлаштириш ҳамда хусусий ҳамда хорижий инвестицияларни жалб этиш учун иқтисодий ва ихтисослаштирилган зоналар, тармоқ кластерлари, кичик саноат зоналари, инновацион марказлар, технопаркларнинг афзалликлари ва устунлигидан фойдаланишга алоҳида аҳамият берилади [3].

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Ҳудудлар молиясида махсус иқтисодий зоналарнинг умумназарий жиҳатлари хорижий олимлар И.Л.Ким, Ж.А.Леддин, М.В.Брендан, Сюй Цзоше, Цай Женьцунь, А.Аггарвал ва бошқаларнинг ишларида ўз аксини топган.

Шунингдек, МДХ мамлакатлари олимларидан К.Бабагулов, А.Есентугелов, Е.Авдокушин, Т.П.Данько, З.М.Окрут, М.С.Гуцериев, Ю.Комлев

сингари олимлар томонидан махсус иқтисодий зоналарнинг худуд молиявий имкониятлари шаклланиши ва мустақамланишига таъсири жараёнларига алоҳида эътибор қаратилган.

Мамлакатимиз олимларидан М.А.Абду-саляммов, Т.М.Аҳмедов, А.М.Содиқов, О.О.Олимжонов, Ф.Т.Эгамбердиев, А.В.Маматкулов, Ш.Х.Назаров, А.Б.Низамов, Ҳ.М.Сайдахмедов, А.Р.Холикулов, Ҳ.Р.Ҳамроев ва бошқаларнинг илмий тадқиқотларида худудий иқтисодиётда махсус иқтисодий зоналарнинг турли йўналишдаги муаммолари ёритилган. Аммо эркин иқтисодий зоналарнинг худуд молиявий имкониятлари шаклланиши ва мустақамланишига таъсири, жойлаштириш омиллари ва самарадорлик мезонларини ишлаб чиқиш муаммолари етарлича ўрганилмаган.

Ҳозирги кунда мамлакатда худуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантиришга қаратилган илмий тадқиқотларни амалга ошириш долзарб бўлиб қолмоқда.

Иқтисодий адабиётларда ва муаллифларнинг илмий чиқишларида махсус иқтисодий зоналар мазмуни сифатида турли тушунчалар хорижлик ва МДҲ давлатлари муаллифлари томонидан қуйидагича талқин қилинмоқда.

Хусусан. J.Kolko, D.Neumark томонидан Махсус иқтисодий зона мазмуни “давлат аралашувини чеклаш, алоҳида имтиёзлар ва корпоратив преференциялардан фойдаланиш имконини берувчи, янги иш ўринларини яратувчи тадбиркорлик” сифатида талқин этилган [4].

Го Шухуннинг фикрига кўра, “махсус иқтисодий зона маҳаллий ижтимоий-иқтисодий тизим ҳисобланмиш зона бўлиб, у ўзининг алоҳида, локал ва нисбатан алоҳида бошқариш тизимига эга бўлиши лозим, яъни тегишли вазирликлар ва марказий ҳукумат юрисдикциясидан мустақил фаолият юритади” [5].

Шунингдек, хорижлик муаллифлар D.Z.Zeng томонидан Махсус иқтисодий зона тушунчасини “иқтисодий-сиёсий муаммолардан холи, мулк муҳофазаси таъминланган ва ҳуқуқ тизими яхши ишлайдиган шартларда қулай инвестицион муҳитни шакллантирувчи имтиёз ва рағбатлар тизими” [6] деб, L.Chee томонидан “худудий иқтисодий ўсишни таъминловчи, лекин давлат бюджети даромадлари камайиши riskини оширувчи давлат тадбири” [7] деб, S.Van Parys, S.James томонидан “имтиёзлар, жумладан, солиқ имтиёзлари (тўлиқ озод этиш, каникуллар бериш, пасайтирилган ставкаларни қўллаш, солиқ оғирлиги пасайиб бориш тенденциясини ушлаб туриш ва ҳ.к.) ва инвестициялар ҳажми мутаносиб нисбатини таъминловчи механизм” [8] деб талқин этилган.

МДҲ давлатлари олимлари, жумладан, А.Х.Евстафьева томонидан махсус иқтисодий зона мазмунига “мамлакатнинг иқтисодий хавфсизлигини барқарор иқтисодий ўсиш ва барча маъмурий-худудий субъектларни ривожлантириш орқали хусусий тадбиркорлик фаолиятининг махсус режимидан фойдаланган ҳолда таъминлаш усули” [9], К.С.Свинцова томонидан “тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишнинг махсус режимини таъминлайдиган ҳуқуқий воситалар ва усуллар тўплами” [10], А.В.Гасумянова томонидан “иқтисодий фаолиятни олиб бориш учун махсус режим доирасида тартибга солувчи, ташкилий, ҳуқуқий ва шартномавий-ҳуқуқий асосларнинг мажмуи” [11] деб таъриф берилган.

Юқорида келтирилган тушунчалар, таърифлар ва талқинлардан келиб чиқиб, ҳозирги вақтда махсус иқтисодий зоналарнинг моҳияти тўғрисида мавжуд бўлган қарашларни таҳлил қилиш асосида янгича тадқиқ ёндашувини жорий этиш лозим. Ушбу ёндашув асосига махсус иқтисодий зоналарни ўрганиш предмети ва методини аниқ ифодалаш ва илмий асослаш қўйилиши лозим: **“Махсус иқтисодий зона ишлаб чиқариш фаолиятини амалга ошириш учун мўлжалланган, аҳоли пункти худудининг ёки аҳоли пунктлариаро худуднинг қонун ҳужжатлари билан муайян мақом берилган ҳамда худуди доирасида хизмат кўрсатувчи институционал инфратузилмага эга бўлган ишлаб чиқариш майдонлари жойлашадиган ва чегаралари аниқ белгиланган қисми бўлиб, унинг худудидида иқтисодий муносабатларни тартибга солувчи махсус ҳуқуқий ва маъмурий режим мавжуд”**.

Айрим иқтисодчилар “худудий молиявий имконият” тушунчаси билан “маҳаллий молиявий имконият” тушунчасини бир томондан, “молиявий ресурслар” ва “молиявий имкониятлар” тушунчаларини иккинчи томондан бир хил маънода талқин этмоқдалар [14-16].

Иккинчи гуруҳ иқтисодчилар худудларнинг молиявий имконияти таркибида юридик шахслар, аҳоли ва давлатнинг молиявий ресурсларини ажратиб кўрсатганлар [17-18].

Худуд молиявий имкониятини баҳолашнинг ўзига хос услубияти тўлиқ ўрганилмаган. Шу сабабли бюджет амалиёти учун аниқ тавсия ва йўриқномалар мавжуд эмас.

Бизнинг фикримизча, молиявий имконият худудларга нисбатан талқин этилганда, унинг доирасини маҳаллий бюджет даромадлари базаси билангина чеклаб қўймасдан, балки худуд молиявий ресурсларининг бошқа элементларини ҳам, шу билан бирга, худудга қўшимча жалб қилиниши мумкин бўлган маблағларни ҳам қамраб олиши лозим.

Тадқиқот методологияси. Тадқиқ жараёнида илмий мушоҳада, абстракт-мантиқий фикрлаш, индукция, дедукция, статистик, иқтисодий, молиявий таҳлил, эксперт баҳолаш усулларидан фойдаланилганлиги ҳудуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантиришга янги таъминлашдек тадқиқот муаммоси ечимига олиб борувчи мақсад ва вазифаларнинг тўғри, тадқиқот учун белгиланган йўлнинг ишончли ва аниқ қўйилганлигини асослаган.

Мазкур илмий мақоладаги тадқиқ мантиқидан келиб чиқиб, “ҳудуднинг молиявий имкониятлари” тушунчасининг туб моҳиятини, уларнинг фарқлари ва хусусиятларини ҳамда ҳозирги замон маҳаллий молия сиёсати стратегияси ва тактикаси нуқтаи назаридан долзарб муаммоларини ёритишни лозим топдик.

Натижа ва муҳокамалар. Ҳудуднинг молиявий имкониятларини баҳолаш ва уларни ошириш йўналишларини белгилаш, нафақат

маҳаллий бюджетлар даромадлари базаси шаклланишининг амалдаги механизмини таҳлил қилиш учун зарур, балки ушбу зарурат маҳаллий молияни бошқариш, давлат сиёсатидаги ўзгаришларни асослаш ҳамда унинг истиқболдаги вазифаларини белгилашда ҳам сезилмоқда.

Кўпчилик иқтисодчилар ҳамон имкониятни молиявий ресурслар билан бирдай талқин этмоқдалар. Бизнинг фикримизча, ушбу тушунчалар мазмунини бир-бирига яқин бўлса-да, улар моҳияти жиҳатидан бир эмас. Маҳаллий бюджет имконияти – ҳудуднинг фойдаланилаётган молиявий ресурсларининг бир қисми. Ҳудуд молиявий ресурслари таркибида эса мазкур ҳудуддаги маҳаллий бюджет даромадидан ташқари шу ҳудуддаги юридик ва жисмоний шахслард, тадбиркорлик субъектларидан тушган пул даромадлари ва жамғармалари, ҳудудга турли тадбирлар учун жалб этилган маблағлар, ҳомийлар маблағлари ҳам тегишли ўрин эгаллайди (1-расмга қаранг).

1-расм. Ҳудуд молиявий имкониятлари

Манба: муаллиф томонидан тайёрланди.

1-расмдан кўринишича, ҳозирда ҳудуд молиявий имкониятлари шаклланишида амалда ҳудудда фойдаланилаётган молиявий ресурслар билан бирга махсус иқтисодий зоналар ташкил этиш орқали қўшимча жалб қилиниши мумкин бўлган маблағлар ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Шу муносабат билан ҳудуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантириш йўналишларини тадқиқ этиш ўта долзарбдир.

Ушбу тадқиқ жараёнида, бизнинг фикримизча, қуйидаги вазифалар тўлиқ ҳал қилиниши мақсадга мувофиқ:

- ҳудуд молиявий имкониятларини ривожлантириш нуқтаи назаридан махсус иқтисо-

дий зоналар фаолиятини ташкил этишнинг илмий асосларини ўрганиш;

- махсус иқтисодий зоналар фаолиятини ҳудудий молия манфаатларидан келиб чиқиб ташкил этиш методологиясини тадқиқ этиш;

- хорижий мамлакатларда ҳудудлар молиясини махсус иқтисодий зоналар воситасида ривожлантириш тажрибаларини ёритиш;

- ҳудудлар молиясини ташкил этиш ва бошқаришда махсус иқтисодий зоналарнинг тутган ўрни ва ривожланиш динамикасини таҳлил қилиш;

- кўп омилли индекслар усули ёрдамида ҳудуд молиявий имконияти ва махсус иқтисодий зоналар фаолияти самарадорлигини баҳолаш;

- ҳудуд молияси ва махсус иқтисодий зона

ташкил қилишнинг ҳуқуқий ва инфратузилмавий таъминоти таҳлилини амалга ошириш;

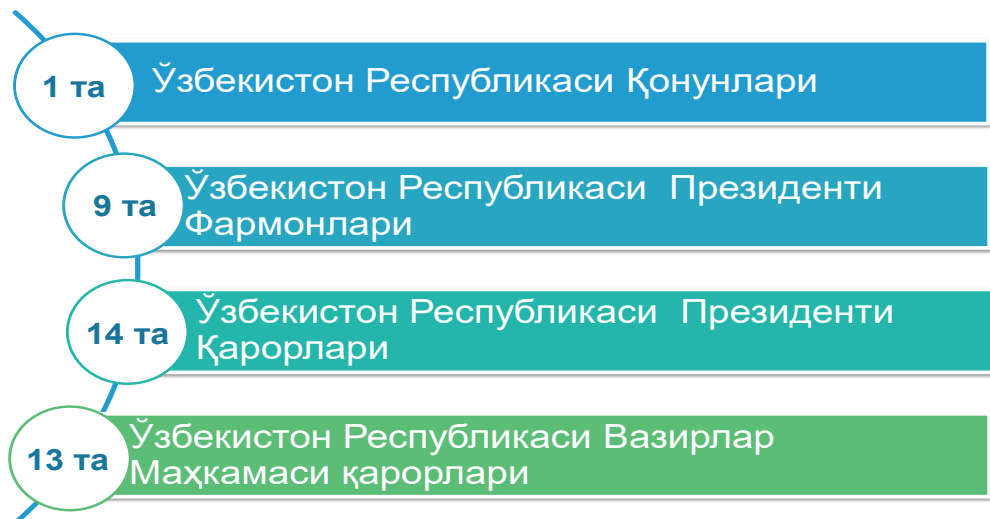
- ҳудуд молиявий имкониятларини ривожлантиришда махсус иқтисодий зоналарни бошқариш тузилмасини такомиллаштириш йўналишларини илмий асослаш;

- ҳудуд молиявий имкониятларининг ривожланиши билан боғлиқ махсус иқтисодий зона фаоллигини ошириш моделини ишлаб чиқиш;

- инновацион тараққиёт талаблари асосида ҳудуд молиявий имкониятларини ривожлан-

тиришнинг махсус иқтисодий зоналар стратегиясини ишлаб чиқиш.

Мамлакатимиз минтақаларининг ишлаб чиқариш ва ресурс салоҳиятидан комплекс ва самарали фойдаланишни таъминлаш, транспорт, муҳандислик-коммуникация ҳамда ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, ишлаб чиқариш жараёнларига янги самарали технологияларнинг татбиқ этилишини жадаллаштириш мақсадида кичик саноат зоналарини ташкил этиш муҳим аҳамият касб этади ва бу соҳада ҳукуратимиз томонидан кўплаб қонунчилик ҳужжатлари қабул қилинди (2-расм).

2-расм. Ўзбекистон Республикасида махсус иқтисодий зоналарни ривожлантириш юзасидан қабул қилинган қонунчилик ҳужжатлари [22]

Бугунги кунда мамлакатимизда ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши: аҳоли бандлиги, ижтимоий ҳимоя, кичик бизнесни ривожлантириш, саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш фаолиятини қўллаб-қувватлаш каби қатор йўналишларда олиб борилмоқда.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси махсус иқтисодий ва кичик саноат зоналарини ташкил этиш ва бошқариш амалиёти ўзининг илк қадамларини қўяётганлиги билан бирга қисқа фурсатларда бу соҳада тегишли тезкор чора-тадбирлар белгиланди ва уларнинг ижросига киришилди (3-расм).

3-расм. Ўзбекистон Республикаси махсус иқтисодий ва кичик саноат зоналари [22]

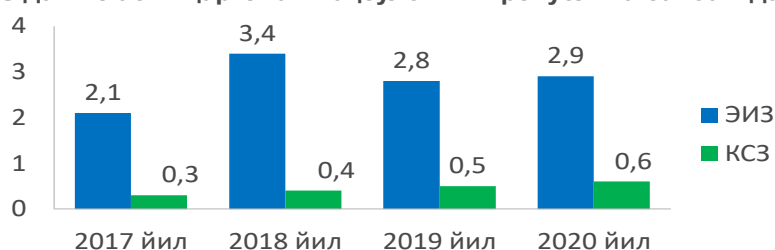
Ҳозирги кунда мамлакатимизда кичик саноат зоналарини ташкил этиш ва бошқариш тенденцияларини тадқиқ этиш уларнинг иқтисодий салоҳияти таҳлили натижаларига асосланиши табиийдир. Шу боисдан Ўзбекистон Рес-

публикасида махсус иқтисодий ва кичик саноат зоналарида ишлаб чиқариш салоҳиятининг 2017-2020 йиллардаги динамикасини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади (4-расм).

Амалга оширилган лойиҳалар

МИЗ ва КСЗ да ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг республика саноатидаги улуши

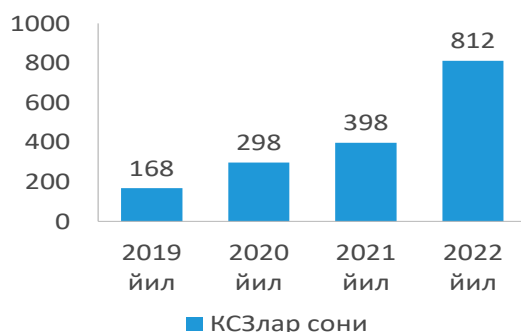
4-расм. Ўзбекистон Республикасида махсус иқтисодий ва кичик саноат зоналарида ишлаб чиқариш салоҳияти [22]

4-расмдан кўринишича, мамлакатимизда 2017-2020 йилларда кичик саноат зоналарида ишлаб чиқариш салоҳиятини уларда қиймати 4078 млрд. сўмдан зиёд 1375 та лойиҳа бўйича 5419 млрд. сўмлик ишлаб чиқариш қувватлари ишга туширилгани ва 29907 нафардан зиёд янги иш ўринлари яратилганлиги хусусиятлайди. Ушбу даврда кичик саноат зоналарида ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг республика са-

ноатидаги улуши деярли 2 мартага ўсди (0,6:0,3).

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг яқин (2022 йилгача) ва ўрта муддатли истиқболларида (2025 йилгача) махсус иқтисодий ва кичик саноат зоналарини ривожлантиришнинг тегишли кўрсаткичларига эришиш вазифалари ва уларни таъминлаш асослари белгиланди (5-расм).

2022 йилга қадар 204 та туман (шаҳар)ларнинг хар бир секторид биттадан кичик саноат зонасини ташкил этиш

Махсус иқтисодий зоналарни 2020-2025 йилларда ривожлантириш

- МИЗнинг ЯММдаги улушини 7,5 %га етказиш
- 4,0 млрд. долл. тўғридан тўғри инвестиция жалб қилиш
- 100 минг нафар иш ўрнини яратиш
- МИЗнинг республика экспорт улушини 15 %га етказиш

5-расм. Ўзбекистон Республикасида махсус иқтисодий ва кичик саноат зоналарини ривожлантириш истиқболлари [22]

Худудларда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш, кўп укладли иқтисодиёт, шу жумладан, кичик тадбиркорликни шакллантириш, товар, меҳнат ва капиталнинг умумдавлат ва ҳудудий бозорлари ҳамда институционал ва бозор инфратузилмаси шаклланишига кўмаклашиш, инфратузилмавий тизимларни ривожлантириш борасида амалга ошириладиган туб иқтисодий ислохотлар ўзининг ижобий суръатларини намоён этмоқда.

Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга ошириладиган фаол инновацион-инвестицион ислохотлар, худудлар ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминлашда, худудларнинг бозор имкониятларидан мақсадли фойдаланиш жараёнини тизимли тартибда ташкил этиш муаммосининг долзарб аҳамиятга эга эканлигини акс эттиради. Ҳудудий салоҳиятдан самарали фойдаланиш жараёни ишлаб чиқариш кучларини ривожлантириш ва жойлаштиришнинг ўзига хос қонуниятлари асосида ташкил этилади. Уларнинг ичида минтақаларни мажмуали ривожлантириш, оқилона меҳнат тақсимотини амалга ошириш ва худудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини тенглаштириб бориш, худудда хўжалик тармоқлари ҳамда соҳаларининг мутаносиб ривожланиши ва оқилона ихтисослашувини таъминлаш талаб этилади. Бу эса худудларни комплекс ва мутаносиб тарзда ривожлантиришни таъминлаш, мавжуд табиий-хомашё, ишлаб чиқариш ва меҳнат салоҳиятидан оқилона фойдаланиш, ишлаб чиқариш кучларини оптимал жойлаштириш ҳамда аҳолининг турмуш даражаси ва сифатини изчил ошириб боришга самарали таъсир кўрсатиш имкониятларини шакллантириш заруратини юзага келтиради. Бу борадаги қатор устуворликларнинг асосий жиҳатлари кичик саноат зоналари фаолиятида яққол намоён бўлади.

Хулоса ва таклифлар. 1. Махсус иқтисодий зона(МИЗ)ларнинг худуд молиявий имкониятларини оширишдаги иштирокининг инновацион ривожланиши ва унга баҳо беришда инсон капиталининг ҳолати, МИЗдаги мавжуд техник-технологик ишланмалар, ихтиролар сони, уларнинг аҳоли сонига нисбати бўйича кўрсаткичларни таҳлил қилиш долзарб масалалардан ҳисобланади. Бу борада МИЗнинг ривожланганлик даражасига баҳо бериш бўйича хорижий давлатларнинг илғор илмий-услубий тажрибаларини Ўзбекистон шароитига мослаштириш ва амалий тавсияларни ишлаб чиқиш соҳа тадқиқотчиларининг асосий вазифаларидан биридир.

2. МИЗнинг инвестицион салоҳиятига баҳо беришда иқтисодий ресурслар, интеллектуал салоҳият ва ушбу салоҳиятдан амалда нечоғлиқ фойдаланиладиганлиги, унинг ресурс салоҳиятидан техник ва технологик жиҳатдан фойдаланиш имкониятлари ва уларнинг кўламидан келиб чиқиб, бошқа омилларнинг инобатга олиниши ва турли дастурлар ишлаб чиқилиши зарур шартлардан ҳисобланади. Зеро, умумэътироф этилган ва амалиётда ўз тасдиғини топган ишланмаларни ўрганиш ва татбиқ этиш, уларнинг мазмун-моҳиятини чуқур аниқлаб етган ҳолда амалга ошириш худудларнинг комплекс равишда ривожлантирилиши учун ишлаб чиқиладиган МИЗни ривожлантириш дастурлари ва концепцияларининг самарали натижа беришини таъминлайди.

3. МИЗнинг инвестицион салоҳиятини бошқариш тизими ўзига хос мураккаб жараён бўлиб, у МИЗ таркибидаги резидентлар (хўжалик юритувчи субъектлар, нодавлат нотижорат ташкилотлари, ўз-ўзини бошқариш органлари, турли институтлар)ни ягона мақсад сари бирлаштириш билан бир қаторда уларнинг манфатлари ҳам инобатга олиниши талаб этилади.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. <http://www.uzdaily.uz/uz/post/1637>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. – Т., 2018 йил 28 декабрь. – www.lex.uz
3. 2030 йилгача Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш концепцияси. – www.lex.uz
4. Kolko J., Neumark D. Do Some Enterprise Zone Create Jobs? // NBER Working Paper. 2019. No.15206. [Электронный ресурс]. URL:www.nber.org/papers/w15206
5. Го Шухун. Свободные экономические зоны как эффективная форма развития экономики: на примере КНР: Дис. ... канд. экон. наук. – Хабаровск, 2019. С. 143.
6. Zeng D.Z. Global Experiences with Special Economic Zones with a focus on China and Africa. The World Bank, Trade and Competitiveness Global Practice, 2015. 17 p. [Электронный ресурс]. URL: www.worldbank.org/pdf
7. Chee L. Special Economic Zones and Growth in China and India: An Empirical Investigation. // International Economics and Economic Policy. 2013. Vol. 10. P. 549-567.
8. Van Parys S., James S. The Effectiveness of Tax Incentives in Attracting Investment: Panel Data Evidence from the CFA Franc Zone. // International Tax and Public Finance. 2018. Vol. 17, Is. 4. P. 400-429.
9. Евстафьева А.Х. Обеспечение экономической безопасности территорий в условиях реализации стратегии пространственного развития Российской Федерации. Автореферат дисс. на соиск. уч. степ. д.э.н. –Йошкар-Ола, 2021. С. 4.
10. Свинцова К.С. Административно-правовой режим особых экономических зон. Автореф. дис.. канд. юрид. наук. – Воронеж, 2018. С. 23.
11. Гасумянова А.В. Правовой режим предпринимательства в особых экономических зонах РФ. Автореф. дис. канд. юрид. наук. – СПб., 2012. С. 8.
12. Серебрякова Е.Е. Техно-внедренческие особые экономические зоны: правовые аспекты создания и функционирования. Дис. канд. юрид. наук. – СПб., 2013. С. 186.
13. Вишняков В.Г. Особые экономические зоны: правовые проблемы и пути развития. // Журнал российского права. 2013. № 1. С. 31.

14. Зарипова И.Р., Хафизова В.Р. *Баланс финансовых ресурсов территорий*. 5-изд. – Уфа: ГП Принт, 2014. С. 86-90.
15. Верхолаз М.А. *Влияние степени использования экономического потенциала на состояние местных бюджетов*. 6-изд. – Белград: Искра, 2015. С. 24-26.
16. Сабитова Н.М. *О понятии финансового потенциала региона и методологии его оценки*. // *Финансы*. 2016, № 2, с. 63-65.
17. Коломнец А.Л., Новикова А.И. *О соотношении финансового и налогового потенциалов в региональном разрезе*. // *Налоговый Вестник*. 2018, № 3, с. 5.
18. Королева Н.В. *Бюджетно-налоговая политика – как проявление экономической политики. Региональный аспект*. 6-изд. – Сыктывкар: Изд. Сыктывкарского Гос. Университета, 2014. С. 101-106.
19. Djamalov Kh.N. *Role and functions of the estimation of the business in the system of financial management*. // *Public finance*. // Paris, 2010 year may, p. 22-28.
20. Jamalov Kh.N., Abdullayev A.B. *Development Of The Methodology Of Accounting Expertise Of Tax Obligations*. // *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 2021, 3(05), 151-163.
21. Djamalov Kh.N. *Three-dimensional system for estimating efficiency and agreement of entrepreneurial activity priorities novateur publications*. // *Journal NX-A Multidisciplinary Peer Reviewed*. Journal ISSN No: 2581-4230. VOLUME 7, ISSUE 6, June. 2021. p. 365-370.
22. Дилмурадов А.Н. *Саноат зоналарини ривожлантириш хуудларнинг инновацион салоҳиятини оширишнинг муҳим омили*. // *Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги Саноат зоналарини ривожлантириш бошқармаси бошлиғининг маърузаси*. 2020 йил 17декабрь. <https://mineconomy.uz/ru>.
23. Abdullayev A.B. *Improving income tax analysis methodology in business entities*. // *International journal of economic perspectives*. 16.10 (2022): 61-67.

МАҲАЛЛИЙ БЮДЖЕТЛАР МУВОЗАНАТЛАШГАН МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИГА ДАРОМАД БАЗАСИ ШАКЛЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИНГ ТАЪСИРИ ТАҲЛИЛИ

*Джумаев Соҳиб Хайитмуротович -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
таянч докторанти*

 https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a59

Аннотация. Мақолада маҳаллий бюджетлар молиявий барқарорлиги ва унинг даромад базаси шаклланиш самарадорлигининг илмий-назарий жиҳатлари тадқиқ этилган. Шунингдек, мамлакатимиз давлат бюджети ва хуудлар кесимида давлат бюджети даромадларининг шаклланиши, маҳаллий бюджетлар даромад манбаларининг таркиби таҳлил қилинган ҳамда солиқ тизимининг маҳаллий бюджетлар даромад базаси шаклланиши ва улар молиявий барқарорлигини таъминлашдаги ҳиссасига баҳо берилган. Маҳаллий бюджетлар даромадларини такомиллаштириш орқали улар барқарорлигини таъминлашга қаратилган таклифлар ишлаб чиқилган.

Калитли сўзлар: давлат бюджети, маҳаллий бюджетлар, молиявий барқарорлик, даромад базаси, молиявий салоҳият, бюджетлар барқарорлиги.

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДНОЙ БАЗЫ НА СБАЛАНСИРОВАННУЮ ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

*Джумаев Соҳиб Хайитмуротович -
Ташкентский государственный экономический
университет, базовый докторант*

Аннотация. В статье исследовано финансовая устойчивость местных бюджетов и научно-теоретические аспекты эффективности формирования их доходной базы. Также, были проанализированы государственный бюджет страны и формирование доходов государственного бюджета в разрезе регионов, структура источников доходов местных бюджетов, оценен роль налоговой системы в формировании доходной базы местных бюджетов и обеспечении их финансовой устойчивости. Разработаны предложения, направленные на обеспечение устойчивости местных бюджетов за счет совершенствования их доходов.

Ключевые слова: государственный бюджет, местных бюджетов, финансовая устойчивость, доходная база, финансовый потенциал, устойчивость бюджетов.

ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE EFFICIENCY OF THE FORMATION OF THE INCOME BASE ON THE BALANCED FINANCIAL STABILITY OF LOCAL BUDGETS

*Djumaev Sohib Khaitmurotovich
Tashkent State the University of Economics,
basic doctoral student*

Abstract. The article examines the financial stability of local budgets and scientific and theoretical aspects of the effectiveness of the formation of their revenue base. Also, the state budget of the country and the formation of state budget revenues by regions, the structure of local budget revenue sources were analyzed, the role of the tax system in the formation of the revenue base of local budgets and ensuring their financial stability was assessed. Proposals have been developed aimed at ensuring the sustainability of local budgets by improving their revenues.

Keywords: state budget, local budgets, financial sustainability, revenue base, financial potential, sustainability of budgets.